Diana Oleinik

Senkapis Skongalio gatvėje Kėdainiuose

2019 m. Kėdainiuose, S. Jaugelio-Telegos ir Skongalio gatvių aplinkoje dėl galbūt šioje vietoje esančių partizanų palaikų, patenkančių į Kėdainių senojo miesto archeologinės vietovės (UK 5148) teritoriją, atlikti žvalgomieji tyrimai. Skongalio gatvės gale, prie pat Nevėžio upės

1 pav. Tyrimų vietų planas: 1 – 2019 m. tyrimų vietos; 2 – masiniai kapai; 3 – galimas masinis kapas; 4 – pavieniai kapai; 5 – paminklas žuvusiems partizanams. D. Oleinik brėž.

Fig. 1. Plan of the investigated location: 1 – locations investigated in 2019; 2 – mass graves; 3 – possible mass grave; 4 – single burials; 5 – monument to fallen partisans

yra 1989 m. pastatytas paminklas Kėdainių krašte nužudytiems partizanams. Turima istorinių duomenų, kad šioje pelkėtoje miesto vietoje buvo palaidoti nužudyti partizanai, tačiau iki šiol tiksli palaikų vieta nebuvo žinoma. 2018 m. Skongalio teritorijos P dalyje, į P nuo paminklo pradėti miesto paplūdimio įrengimo darbai, sukėlę didelį visuomenės ir žiniasklaidos pasipiktinimą dėl naujos rekreacinės vietos funkcijos šioje rimties reikalaujančioje teritorijoje. Prieš paplūdimio ir teritorijos sutvarkymo darbus Skongalyje buvo atlikti žvalgomieji tyrimai (vadovas V. Juškaitis). Palaidojimų neaptikta. KPD nurodymu tolesnių statybos darbų metu privalomai atliekant žvalgymus 2019 m. pavasarį Skongalio gatvės aplinkoje paviršiuje aptikti žmonių kaulai. Šioje vietoje dar 2018 m. archeologas S. Sprindys atliko tyrimus, tačiau jokių palaidojimų neaptiko.

Aptariamoje teritorijoje, į Š ir V nuo dabartinės Skongalio gatvės V galo šiuo metu plyti pievos, yra medžiais užsodintas plotelis. Vieta yra žemutinėje Nevėžio terasoje. Į P nuo Skongalio gatvės buvo žemos potvynių užliejamos pievos. XIX ir XX a. miesto planuose maždaug į Š nuo dabartinės Skongalio gatvės vaizduojama buvusi griova ar griovys, leidęsis į Nevėžį. Vietinių gyventojų teigimu, čia buvo ir tvenkinių. Vėliau, tarybiniu laikotarpiu, į Š nuo Skongalio gatvės statant daugiabučius ar kitų žemės kasimo darbų metu (statant Nevėžio užtvanką) šie grioviai buvę užpilti, suformuota lygi pieva.

2019 m. pirmos dvi perkasos (1–2) tirtos 2019 m. pavasarį aptiktų kaulų vietose, likusi perkasa ir šurfai – galimų palaidojimų vietose. Iš viso ištirtos 3 perkasos ir 6 šurfai – 51,3 m^2 plotas.

Medžiais užsodintoje žemesnėje teritorijoje į ŠV nuo Skongalio gatvės ir esamo paminklo partizanams aptikta žmonių palaidojimų kastose perkasose 1 ir 2, rasti du masiniai kapai

bei 2 pavieniai palaidojimai karstuose (1 pav.). Visi kapai įrengti sąnašinio smėlio sluoksniuose. Perkasoje 1, 3 cm gylyje aptiktas masinio kapo 1 duobės kontūras – PV duobės dalis. Ji apie 2x2 m dydžio, stačiakampio formos, ilgosiomis kraštinėmis orientuota ŠV–PR kryptimi. Duobės užpilde nuo 1,3 m gylio nuo esamo paviršiaus atsidengė pavieniai kaulai, anatomine tvarka buvusios griaučių dalys bei nesuardyti palaikai. Fiksuoti mažiausiai du griaučių lygiai (kapai 3, 4 ir 5–10) (2, 3 pav.). Iš viso aptikti 8 nesuardyti individų skeletai. Mirusieji laidoti be tvarkos, kniūbsti, aukštielninki, ant šonų. Vienoda tik mirusiųjų galvos orientacija – duobėje 7 iš 8 palaikų galva orientuoti į trumpesnę (PV) duobės kraštinę. Sveikų skeletų lygyje duobės pakraščiuose bei po skeletais fiksuoti pavieniai kaulai bei skeletų dalys, gulėjusios anatomine tvarka (pvz., kojos kaulai nuo dubens iki pėdų). Viršutinį ir apatinį griaučių lygį skyrė daugiau kaip 10 cm storio grunto tarpsluoksniai. Iš griaučių ir pavienių kaulų padėties bei grunto tarpsluoksnių tarp skirtingų skeletų lygių galima manyti, kad kapas buvo suformuotas per kelis kartus. Palaikai laidoti atkasant ir apardant anksčiau palaidotus. Taip duobės pakraščiuose bei tarp sveikų skeletų atsirado pavienių kaulų bei griaučių dalių. Iš viso aptikti nesuardyti 8 individų griaučiai. 5 iš jų – nesuaugę individai, 3 – suaugusiųjų vyrų palaikai. 7 individai galvomis orientuoti į PR, vienas – į Š. Pagal pavienius kaulus apskaičiavus minimalų individų skaičių, nustatyta, kad duobėje turėjo būti palaidota dar iki 5 individų. Taigi, iš viso galėjo būti iki 13 asmenų. Duobės dugnas pasiektas 1,5–1,7 m gylyje nuo esamo paviršiaus. Kadangi prie palaikų nerasta jokių radinių, datavimas lieka neaiškus. Aukščiau duobės užpilde rasti keli XVI–XVII a. keramikos fragmentai, tačiau jie galėjo patekti į duobę perkasant ankstesnius sluoksnius. Dalis masinio kapo duobės ir griaučių pažeista 2018 m. kasant nuotekų tranšėją.

2 pav. Perkasoje 1 aptiktas masinis kapas 1. Viršutinis palaikų lygis, individai 3 ir 4 iš ŠR. D. Oleinik nuotr.

Fig. 2. Mass grave 1 in trench 1. The top level of remains, individuals 3 and 4, as seen from the NE

3 pav. Masinis kapas 1, apatinis palaikų lygis, individai 5–9 iš Š. D. Oleinik nuotr.

Fig. 3. Mass grave 1, bottom level of remains, individuals 4–9, as seen from the N

Maždaug 10 m į PR nuo perkasos 1 tiriant šurfą 2 aptikti palaikai, tad jo vietoje atidengta perkasa 3 (1 pav.). Joje aptiktas masinis kapas 2. Šis nuo masinio kapo 1 nutolęs tik apie 5 m į PR. Masinio kapo 2 duobės kontūras fiksuotas 20 cm gylyje. Tai stačiakampio formos 2,7x2 m

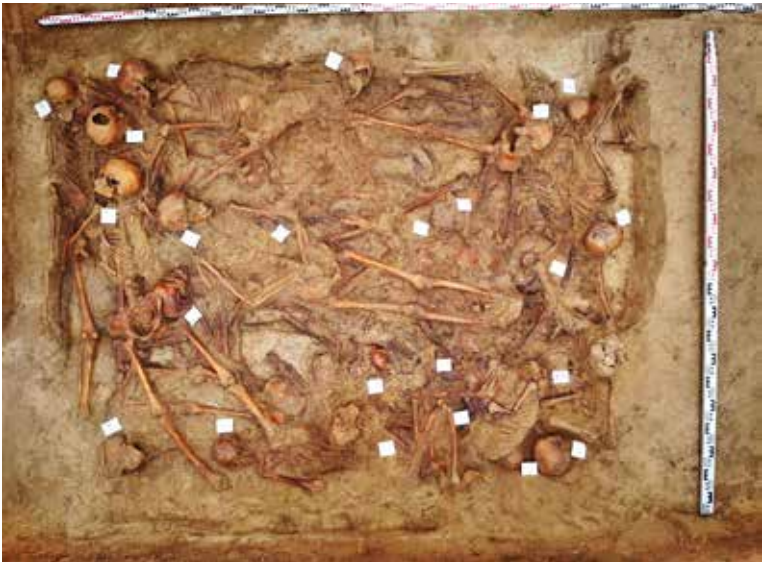

4 pav. Perkasoje 3 atidengtas masinis kapas 2 iš viršaus. D. Oleinik nuotr.

Fig. 4. Mass grave 2 in trench 3, as seen from above

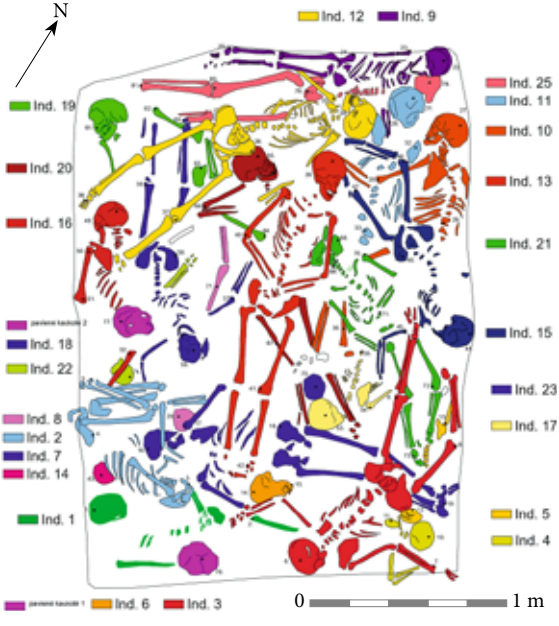

5 pav. Masinis kapas 2, viršutinio palaikų lygio planas. D. Oleinik brėž.

Fig. 5. Mass grave 2, plan of the top level of remains

dydžio duobė. Joje per visą plotą palaikai atsidengė 90 cm gylyje nuo esamo paviršiaus. Kitaip nei pirmasis masinis kapas, šis suformuotas per vieną kartą. Palaikai buvo sumesti be jokios tvarkos, vienas ant kito, kniūbsti, aukštielninki, ant šonų, susirietę (4, 5 pav.). Pačiame viršuje tvarkingai padėti vieno mirusiojo palaikai – individas paguldytas aukštielninkas, ištiestomis kojomis ir juosmens srityje sudėtomis rankomis. Iš viso kape palaidoti 27 individai – 11 suaugusiųjų ir 16 vaikų (maždaug nuo 7 iki 15–18 m.). Tarp suaugusiųjų 7 moterys ir 4 vyrai. Reiktų paminėti, jog atlikus antropologinę analizę, be įprastesnių patologijų (fizinio krūvio, sugijusių traumų, senėjimo požymių), vaikų skeletuose pastebima, kaip spėjama, meningito požymių. Iš 16 vaikų jis aptiktas 9 vaikų kaukolės kauluose. Galbūt šiame kape palaidoti mirusieji buvo vienos grupės nariai, galėję užsikrėsti vienas nuo kito.

Kape tarp palaikų rastos 3 pavienės kaukolės. Dvi iš jų be apatinių žandikaulių – 5–10 m. vaiko ir 40–49 m. vyro – buvo sudėtos virš palaikų. Jos gali būti iš šioje vietoje buvusių ankstesnių palaidojimų (senkapio), perkastų kasant masinio kapo duobę. Trečia pavienė kaukolė rasta duobės apatinėje dalyje, po apatiniu griaučių sluoksniu. Ši buvo su apatiniu žandikauliu, padėta stačiai. Galbūt ji irgi priklauso ankstesniam apardytam kapui, kurio palaikai dar nespėjo visiškai skeletuoti. Duobės apačia pasiekta apie 1,2 m gylyje nuo esamo paviršiaus.

Kapo duobės užpilde prie palaikų aptikta keletas metalinių drabužių elementų – susegimo kilpelių ir kabliukų, viena geležinė grandelė bei stačiakampė geležinė diržo sagtelė (6 pav.). Radiniai yra plataus datavimo, preliminariai priskirtini XVII–XIX a.

Perkasoje 1 ir 3, be masinių kapų, rasta po vieną tvarkingą pavienį palaidojimą (kapas 1 ir 2) (1 pav.). Jie aptikti 3–6 m atstumu į ŠR nuo masinių kapų. Kapų duobės fiksuotos po viršutiniais sluoksniais, 20–50 cm gylyje nuo esamo paviršiaus. Palaikai atidengti 0,6–1,2 m gylyje. Mirusieji laidoti karstuose, aukštielninki, galvomis i ŠV (7 pav.). Įkapių nerasta. Viename iš kapų aptiktos tik karsto vinys ir tvirtinimo detalės, preliminariai datuotinos XVIII–XIX a. Šie pavieniai tvarkingi kapai leistų manyti, kad šioje Skongalio teritorijos dalyje buvęs senkapis. Vienas iš kapų (1) dalinai pažeistas 2018 m. įrengiant nuotekų tranšėją.

Apie 6 m į PR nuo antrojo masinio kapo šurfe 4 aptiktas dar vienas, tikėtina, masinis kapas. Jis nebuvo atidengiamas. 40–50 cm gylyje nuo esamo paviršiaus fiksuoti dviejų veidu žemyn palaidotų individų griaučių dalys – kojų kaulai. Mirusieji orientuoti galvomis į PR. Tarp palaikų buvo iki 10 cm grunto sluoksnis, tad spėjama, kad jie palaidoti ne vienu metu.

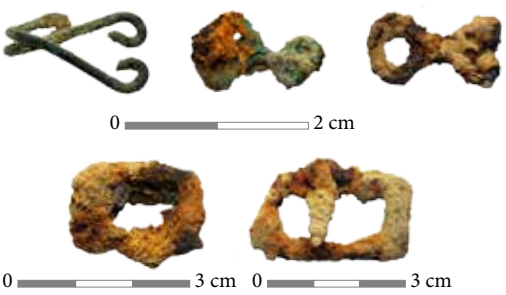

6 pav. Masiniame kape 1 prie palaikų aptikti radiniai: drabužio susegimo kabliukai, kilpelės, grandelė ir diržo sagtelė. D. Oleinik nuotr.

Fig. 6. Finds discovered with the remains in mass grave 1: hook fasteners, loop clasps, a small loop, and a small belt buckle

7 pav. Perkasoje 3 aptiktas pavienis kapas 2 iš PR. D. Oleinik nuotr.

Fig. 7. Single burial 2 in trench 3, as seen from the SE

Apibendrinant tyrimus, preliminariai galima pasakyti, kad Skongalio teritorijoje buvęs XVIII–XIX a. senkapis. Tikslesnė masinių kapų chronologija lieka neaiški. Galbūt masinis kapas 2 panašaus laiko kaip ir pavieniai senkapio palaidojimai karstuose. Abiejuose masiniuose kapuose aptikta gana daug vaikų palaikų bei dalis moterų. Atliekant antropologinę analizę neaptikta beveik jokių smurto žymių ir šautinių žaizdų požymių ant palaikų. Todėl šie masiniai kapai nesietini su XX a. pokario rezistencijos įvykiais. Masinių kapų datavimui reikėtų atlikti papildomus specializuotus tyrimus.

The old cemetery on Skongalio Street in Kėdainiai

In 2019, a field evaluation was conducted in the vicinity of Skongalio Street in Kėdainiai in response to the possibility of partisan remains at this location. 3 trenches and 6 test pits totalling 51.3 m^2 were excavated. 2 mass graves and 2 single burials in coffins were discovered (Fig. 1). Individuals had probably been interred in Mass Grave 1 on several occasions, the remains being placed in the grave randomly (Figs. 2, 3). The intact remains of 8 individuals were found. From isolated bones, it was decided that up to 13 individuals could have been interred in the grave. The skeletons belonged to children and adults. No finds were found with the remains and so the dating remains uncertain. Mass Grave 2 contained 27 complete skeletons: 7 adult females, 4 adult males, and 16 children (aged from 7 to 15–18 years) (Figs. 4, 5). The individuals had been interred randomly at one time. Only several clothing elements with broad dating (18th–19th centuries) were discovered with the skeletons (Fig. 6). Another possible mass grave was discovered in one of the test pits, but was not unearthed.

The two single burials can be ascribed to the old cemetery that existed at this location. The individuals had been interred in an orderly manner, supine, in coffins, and with the heads to the NW (Fig. 7). No grave goods were discovered. Only coffin nails and fasteners were discovered in burial 2 and they should be ascribed to the 17th–19th centuries.

Diana Oleinik, Jurgis Sadauskas

Stalmokų senkapis

2019 m. Stalmokų senkapio teritorijoje (UK 3841) (Radviliškio r., Šiaulėnų sen.) vykdyti žvalgymai bei žvalgomieji tyrimai (1 pav.). Juos inicijavo KPD siekiant patikslinti objekto vertingąsias savybes bei teritorijos ribas. Saugoma teritorija užima apie 3660 m^2 plotą. 1973 m. senkapis įrašytas į Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašo vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašą nurodant, kad „yra kaimo laukuose“. MMT (R. Olišauskas, B. Dakanis) ir RŽPI archeologinių vietų kartografavimo 1977 m. ekspedicijos Radviliškio rajone metu nustatyta senkapių vieta prie Visodskio sodybos, kur kasant rūsį buvę rasta „žiedų, kaulų“. 1986 m. MMT ekspedicija (*ATL 1986 ir1987 metais*, 1988, p. 179–181) šiuos Stalmokų senkapius palaikė archeologijos paminklu, nustatė jų teritoriją bei pažymėjo laikinais riboženkliais.

Senkapis yra greta gyvenamosios sodybos, Stalmokų kaimo ŠR dalyje, į Š nuo žvyrkelio Šiaulėnai–Šiaulaičiai. Tai reljefe išsiskirianti kalva, ant kurios šiuo metu veša daugiametė žolė, krūmai bei pavieniai medžiai (2 pav.). Teritorijos centre yra nenaudojamas mūrinis rūsys maistui sandėliuoti. ŠR dalyje matyti žole apaugusių duobių kontūrai. Anot vietinių, tai buvusių kaimo gyventojų iškastos duobės dar-